

“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanini o‘qitishda loyiha texnologiyalari asosida bo‘lajak boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilarining liderlik sifatlarini shakllantirish

Abdusattorova Go‘zalxon Abdulxabib qizi –

Farg‘ona davlat universiteti tayanch doktoranti

E-mail: abdusattorovagozalxon@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5769-325X>

Annotatsiya. Mazkur maqolada “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanini o‘qitish jarayonida bo‘lajak boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilarining liderlik sifatlarini loyiha texnologiyalari asosida shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etilgan. Tadqiqotda loyiha texnologiyasining muammoli vaziyatni aniqlash, maqsadni aniq belgilash, rejalashtirish, rollarni to‘g‘ri taqsimlash, loyihaning natijasini yaratish, taqdimot qilish, yakuniy baholash va refleksiya bosqichlari liderlik sifatlarini shakllantirish mexanizmi sifatida asoslangan. “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanining mazmuni bilan liderlik kompetensiyalarini integratsiyalashga asoslangan pedagogik model ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: loyiha texnologiyasi, loyiha asosida ta‘lim, liderlik, pedagogik liderlik, boshlang‘ich ta‘lim, tarbiyaviy ishlar metodikasi, liderlik kompetensiyasi, kommunikativ kompetensiya, tashkilotchilik, refleksiya, hamkorlik.

Формирование лидерских качеств будущих учителей начальных классов на основе проектных технологий при преподавании дисциплины «Методика воспитательной работы»

Аннотация. В статье представлен научно-теоретический анализ педагогических возможностей формирования лидерских качеств будущих учителей начального образования на основе проектных технологий в процессе преподавания дисциплины «Методика воспитательной работы». В исследовании обоснованы этапы проектной технологии: выявление проблемной ситуации, чёткое определение цели, планирование, рациональное распределение ролей, создание проектного продукта, презентация результатов, итоговое оценивание и рефлексия как механизмы формирования лидерских качеств. Разработана педагогическая модель, основанная на интеграции содержания дисциплины «Методика воспитательной работы» с лидерскими компетенциями.

Ключевые слова: проектная технология, проектное обучение, лидерство, педагогическое лидерство, начальное образование, методика воспитательной работы, лидерская компетентность, коммуникативная компетентность, организаторские способности, рефлексия, сотрудничество.

Developing leadership qualities of future primary school teachers through project-based technologies in teaching the course “methods of educational work”

Annotation. *This article provides a scientific and theoretical analysis of the pedagogical potential of developing the leadership qualities of prospective primary education teachers through project-based technologies in the teaching of the course Methods of Educational Work. The study substantiates the stages of project-based technology including identifying a problem situation, clearly defining objectives, planning, appropriately distributing roles, developing a project outcome, presenting the results, conducting final assessment, and reflection—as mechanisms for fostering leadership qualities. A pedagogical model has been developed based on the integration of the content of the course Methods of Educational Work with leadership competencies.*

Keywords: *project-based technology, project-based learning, leadership, pedagogical leadership, primary education, methods of educational work, leadership competence, communicative competence, organizational skills, reflection, collaboration.*

KIRISH

Bugungi kunda ta‘lim tizimining transformatsiyasi pedagog kadrlarni tayyorlash mazmuniga nisbatan yangi talablarni yuzaga keltirayotgani bois, zamonaviy pedagog o‘z faoliyatini reflektiv tahlil qilish qobiliyatlariga ega bo‘lishi zarur. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchisi faoliyatida liderlik alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi o‘quvchilar, ota-onalar, boshqa pedagoglar va maktab jamoasi o‘rtasidagi pedagogik hamkorlikni tashkil etuvchi muhim subyekt sifatida baholanadi. Shu sababli bo‘lajak boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligida liderlik sifatlarini shakllantirish masalasini metodik fanlar mazmuni bilan uzviy bog‘lash dolzarb pedagogik muammolardan biridir.

Liderlik sifatlarini shakllantirish uchun talabaning faqat nazariy bilimlarni egallashi yetarli emas. U real yoki modellashtirilgan pedagogik vaziyatlarda tashabbus ko‘rsatishi, jamoaviy qarorlar qabul qilishi, o‘z fikrini asoslay olishi, vazifalarni taqsimlashi va loyiha natijasi uchun mas‘uliyatni o‘z zimmasiga olishi kerak. Shu jihatdan loyiha asosida ta‘lim texnologiyasi alohida metodik imkoniyatlarga ega. 2025-yilda Farg‘ona davlat universiteti bo‘lajak boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilari ishtirokida o‘tkazilgan tadqiqotda loyiha asosida ta‘limning maktab-universitet hamkorligi bilan bog‘langan shakli pedagogik bilimlarning rivojlanishiga ta‘siri o‘rganilgan. Bu holat loyiha faoliyatini aynan bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligiga integratsiya qilish imkoniyatlarini kuchaytiradi. Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda loyiha asosida ta‘limning liderlik, kommunikatsiya va jamoaviy ishlash kabi ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi roli ham alohida ko‘rib chiqilmoqda.

Mazkur maqolaning asosiy ilmiy muammosi shundan iboratki, loyiha texnologiyalaridan foydalanishning o‘zi avtomatik ravishda liderlik sifatlarini shakllantirmaydi. Buning uchun loyiha jarayoni maxsus pedagogik maqsad, rollar, liderlik vazifalari, mezonlar va reflektiv mexanizmlar asosida tashkil etilishi lozim. Shu asosda loyiha texnologiyasining tadbiri hamda unga mos quyidagi vazifalar belgilandi:

1. Liderlik va pedagogik liderlik tushunchalarining mazmunini aniqlashtirish.
2. Loyiha texnologiyalarining bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlashdagi pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilish.
3. “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanining mazmunini liderlikni rivojlantirish nuqtayi nazaridan takomillashtirish.

4. Talabalarning liderlik sifatlarini tashkil etuvchi komponentlarni aniqlash.
5. Loyiha faoliyati asosida liderlikni shakllantirish modelini ishlab chiqish.
6. Modelning samaradorligini baholash uchun mezon va indikatorlarni belgilash.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tadqiqotda tizimli, kompetensiyaviy, faoliyatga yo‘naltirilgan, shaxsga yo‘naltirilgan va loyihaviy yondashuvlar metodologik asos sifatida qabul qilindi. Tizimli yondashuv liderlikni shakllantirish jarayonini o‘zaro bog‘liq komponentlardan tashkil topgan pedagogik tizim sifatida ko‘rishga imkon beradi. Kompetensiyaviy yondashuv liderlikni alohida psixologik sifat sifatida emas, balki bilim, ko‘nikma, munosabat va amaliy faoliyat birligi sifatida talqin qilishni nazarda tutadi. Faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuvda talaba tayyor bilimlarni qabul qiluvchi emas, balki loyiha faoliyatining faol subyekti sifatida qaraladi. Loyihaviy yondashuv esa real pedagogik muammolarni hal qilish, hamkorlikda mahsulot yaratish, qaror qabul qilish va loyiha natijalarini himoya qilish orqali liderlik kompetensiyalarini amaliy faoliyatda namoyon etish imkonini beradi.

Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, pedagogik modellash, kuzatish, suhbat, ekspert baholash, o‘z-o‘zini baholash va refleksiv tahlil metodlaridan foydalanish taklif etiladi. Aniq maqsadli harakatlar asosida yuzaga keladigan tizimli yondashuvlar:

1. Liderlik sifatlarining strukturaviy modeli. Bo‘lajak boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilarining liderlik sifatlarini shakllantirish uchun quyidagi olti komponentni ajratish maqsadga muvofiq:

2. Loyiha texnologiyasi asosida liderlikni shakllantirish modeli Masalan:

- o‘quvchilarning jamoada ishlashdagi qiyinchiliklari;
- sinfdagi o‘zaro hamkorlikning sustligi;
- o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirish zarurati;
- ekologik madaniyatni rivojlantirish;
- kitobxonlik madaniyatini shakllantirish.

Ikkinchi bosqich – maqsadni belgilash. Talabalar muammo asosida aniq loyiha maqsadini shakllantiradilar. Masalan: “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida jamoaviy hamkorlik va ijtimoiy faollikni rivojlantirish” loyihasi.

Uchinchi bosqich – jamoani tashkil etish Talabalar kichik guruhlariga ajratiladi. Guruh ichida quyidagi rollardan foydalanish mumkin: *loyiha koordinatori; tadqiqotchi; tashkilotchi; axborot mas’uli; ijodiy dizayner; taqdimotchi; monitoring va baholash mas’uli.*

Muhim jihat shundaki, barcha talabalar bir xil rolni doimiy egallab qolmasligi, turli loyihalarda turli liderlik rollarini bajarishi kerak.

To‘rtinchi bosqich – loyiha mahsulotini yaratish. Talabalar tarbiyaviy tadbir ssenariysi, metodik qo‘llanma, tarbiyaviy mashg‘ulotlar majmuasi, ijtimoiy aksiya konsepsiyasi, videomaterial yoki boshqa amaliy pedagogik mahsulotni ishlab chiqadilar.

Beshinchi bosqich – taqdimot va himoya. Talabalar o‘z loyihalarini himoya qiladilar. Mazkur jarayonda: - nutq madaniyati;

- auditoriya bilan muloqot;
- ishontirish;
- savollarga javob berish;
- qarorlarni asoslash;
- jamoani namoyon etish kabi liderlik kompetensiyalari faollashadi.

Oltinchi bosqich – refleksiya Talaba o‘z faoliyatini quyidagi savollar asosida tahlil qiladi:

1. Men loyiha jarayonida qanday tashabbus ko‘rsatdim?
2. Jamoa faoliyatini tashkil etishda qanday rol bajardim?
3. Qaror qabul qilishda mening hissam qanday bo‘ldi?

4. Qanday kommunikativ qiyinchiliklarga duch keldim?
5. Kelgusida qaysi liderlik sifatlarimni rivojlantirishim kerak?

Liderlikni baholash mezonlari: Liderlik sifatlarining rivojlanish darajasini uch darajada aniqlash mumkin.

Past daraja: Talaba loyiha faoliyatida asosan ijrochi sifatida qatnashadi. Mustaqil tashabbus ko‘rsatish, qaror qabul qilish va guruhni tashkil etishda qiyinchiliklarga duch keladi.

O‘rta daraja: Talaba loyiha faoliyatida faol ishtirok etadi, ayrim tashabbuslarni ilgari suradi, guruh bilan hamkorlik qiladi, berilgan vazifalarni mas‘uliyat bilan bajaradi.

Yuqori daraja: Talaba muammoni mustaqil aniqlaydi, loyiha maqsadini belgilaydi, jamoani tashkil qiladi, vazifalarni muvofiqlashtiradi, pedagogik qarorlar qabul qiladi, loyiha natijasini asoslaydi va o‘z faoliyatini refleksiv baholaydi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Loyiha asosida ta‘limning asosiy afzalligi shundaki, unda talaba bilimlarni tayyor shaklda qabul qilishdan ko‘ra, ularni amaliy muammoni hal qilish jarayonida qo‘llaydi. Bu esa bilim, faoliyat va ma‘lum shaxsiy sifatning integratsiyasini ta‘minlaydi. Shu sababli mazkur maqolada loyiha texnologiyasi oddiy “guruhli topshiriq” sifatida emas, balki liderlikni shakllantirishga yo‘naltirilgan pedagogik texnologiya sifatida talqin qilinadi.

Modelning muhim jihati – liderlikning faqat bitta “guruh rahbari” orqaligina emas, balki turli rollarni navbatma-navbat bajarish orqali bosqichma-bosqich shakllantirilishidir. Bunday yondashuv taqsimlangan liderlik tamoyillariga yaqin bo‘lib, talabalarga turli vaziyatlarda tashabbus va mas‘uliyatni sinab ko‘rish imkonini beradi.

Bundan tashqari, loyiha faoliyatida yakuniy mahsulotning o‘zi bilan bir qatorda jarayon ham baholanishi lozim. Talabaning jamoa bilan ishlashi, qaror qabul qilishi, kommunikativ faolligi, mas‘uliyati va refleksiyasi alohida diagnostik mezon sifatida olinishi kerak.

O‘tkazilgan tajriba-sinov ishlari natijasida talabalar ishtiroki va hamkorlikdagi faoliyatiga bag‘ishlangan tizimli sharhda ham talabalarining faol subyekt sifatidagi ishtiroki va ta‘lim jarayonini birgalikda yaratish masalalariga e‘tibor qaratilgan. Bu loyiha texnologiyasida talabaning faol subyekt sifatidagi pozitsiyasini kuchaytirish muhimligini ko‘rsatadi. Shunday qilib, “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanida loyiha texnologiyalaridan foydalanish mazkur fan mazmunini o‘zlashtirish bilan bir qatorda, bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy liderlik pozitsiyasini shakllantirish uchun ham metodik baza yaratadi.

Tadqiqot natijasida “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanini o‘qitish jarayonida loyiha texnologiyalari asosida bo‘lajak boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilarining liderlik sifatlarini shakllantirish modeli ishlab chiqildi. Modelning asosini maqsadli-motivatsion, mazmuniy, jarayonli-texnologik va diagnostik-natijaviy bloklarning o‘zaro integratsiyasi tashkil etadi. Liderlik sifatleri motivatsion, kognitiv, kommunikativ, tashkilotchilik, ijodiy va refleksiv komponentlardan iborat yaxlit pedagogik tuzilma sifatida belgilandi. Loyiha texnologiyasining pedagogik samaradorligini oshirish uchun loyiha topshiriqlarini real tarbiyaviy muammolar bilan bog‘lash, talabalarni loyiha jarayonining faol subyektiga aylantirish, turli liderlik rollarini almashlab bajarish, jamoaviy qaror qabul qilishni rag‘batlantirish, loyiha mahsulotini himoya qilish va refleksiyani tizimli tashkil etish zarur. Tadqiqotning nazariy ahamiyati shundan iboratki, loyiha texnologiyalari va pedagogik liderlikni shakllantirish o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik metodik fan mazmuni misolida tizimlashtirildi. Amaliy jihatdan ishlab chiqilgan modeldan “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanining amaliy mashg‘ulotlari, mustaqil ta‘lim, pedagogik amaliyot, tarbiyaviy loyihalar va talabalarining ijtimoiy-pedagogik faoliyatini tashkil etishda foydalanish mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanini loyiha texnologiyalari asosida tashkil etish bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarida liderlik sifatlarini maqsadli rivojlantirish uchun muhim pedagogik imkoniyat yaratadi. Loyiha jarayonida muammoni aniqlash, maqsad belgilash, rollarni taqsimlash, jamoaviy qaror qabul qilish, natijani taqdim etish va refleksiya bosqichlarining izchil tashkil etilishi talabalarning tashabbuskorlik, mas’uliyat, kommunikativlik, tashkilotchilik va refleksiv ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunda loyiha faoliyatini real tarbiyaviy vaziyatlar bilan bog‘lash, liderlik rollarini navbatma-navbat bajarish hamda jarayon va natijani mezonlar asosida baholash muhim ahamiyat kasb etadi. Taklif etilgan yondashuvdan amaliy mashg‘ulotlar, mustaqil ta’lim va pedagogik amaliyot jarayonida foydalanish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mutalov S.X. Talabalarda liderlik qobiliyatini rivojlantirishning metodologik-uslubiy asoslarini takomillashtirish: pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Namangan, 2024.
2. Mardiyeva Sh.A. Talabalarda liderlik qobiliyatining shakllanishiga ta’sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillar: psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Samarqand, 2024.
3. Karshieva Sh.V., Ubaydullaeva K.N., Turgunova G.A. Using project-based educational technologies and ICT to develop general professional and specific competencies of future teachers in the process of collaborative learning // International Journal of Artificial Intelligence. – 2025.
4. Kasimova (Mulladjanova) N.A. Mechanisms for developing students’ motivation for independent learning through project-based learning technology // International Journal of Pedagogics. – 2025.
5. Børte K., Nesje K., Lillejord S. Barriers to student active learning in higher education // Teaching in Higher Education. – 2023.
6. Bell S. Project-based learning for the 21st century: Skills for the future // The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas. – 2010.
7. Slavin R.E. Cooperative learning and academic achievement: Why does groupwork work? // Anales de Psicología. – 2014.
8. International Commission on the Futures of Education. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. – Paris: UNESCO, 2021. – 186 p.
9. Johnson D.W., Johnson R.T., Smith K.A. Cooperative learning: Improving university instruction by basing practice on validated theory // Journal on Excellence in College Teaching. – 2014.